HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 3 15 Eylül 1933 Sayı : 28

BALIKESİR'DE HALK ÂDETLERİ

1 — Balıkesirde salı günleri pazar kurulur, pazartesi günleri hayvan pazarı, çarşamba günü de dabak pazarı kurulur. Salı günü kurulan umumî pazar, pazartesi günü öğleden sonra başlar. Pazara gelenler, pazartesi günü şehre vardıkları için bu güne Balıkesirde «yolcu günü» derler. Pazar için uzak yerlerden gelenler Balıkesire pazar günü gelir, pazartesi günü işlerini yapar ve salı günü de yerlerine dönerler.

2 — Pazara gelenler, bütün civardaki köyler ahalisile Susığırlık, Sındırgı, Bigadiç, Kepsut, Dursunbey kasabaları halkıdır. Bunlardan başka Bursa vilâyetinin Karacabey, Mustafa Kemal Paşa (Kirmasti), Mağnisanın Akhisar, Soma, Gördes, Simav, Kula kasabalarından Balıkesir pazarına gelenler çoktur.

3 — Balıkesir pazarında en çok satılan zahiredir. Yalnız burada Peygamber arpası dedikleri kılçıksız arpa bulunmaz. Zahire ile beraber kavun, karpuz, yağ, peynir, yumurta, yoğurt, meyva. sebze, zeytin, zeytinyağı, susam ve afyon yağları, odun, kömür, hasır, pamuk, civar köylerde dokunan pırpır, aba, şayak, pamuklu bezler ve bunlara benziyen diğer şeyler de Balıkesir pazarında satılır.

4 — Sebze Balıkesire en evvel Edremitten gelir. Balıkesir pazarında satılan hasırları da Simavlılar getirirler. Odun pazar ve pazartesi günleri daha çok bulunur. Pazarın en kalabalık zamanı salı günüdür. Salı günü öğleye kadar alışveriş hararatli olur. Öğleyin köylüler yerlerine döndükleri için pazar tenhalaşır.

5 — Hayvan pazarı pazartesi günü kurulur, bu pazarda öğleye kadar odun satılır. Hayvan alışverişi öğleden sonra kızışır. Hayvan pazarına da civar kasabalardan gelenler az değildir.

6 — Dabak pazarı çarşamba günüdür. Dabaklar işledikleri derileri bu pazarda satarlar. Ayakabıcılar dabak pazarından deri alırlar, Dabak pazarının yeri Deve loncası denilen yerdir. Dabak pazarına uzaktan gelen olmaz, fakat dabaklar işledikleri derileri yakın kazalara ve vilâyetlere götürüp satarlar.

7 — Umumî pazarın yeri, çarşının her tarafıdır. Hayvan pazarı

ise şehrin kenarınde kurulur. Bu pazarın kurulduğu yere Balıkesirde hayvan pazarı denier.

8 — Balıkesirde bir de çorap pazarı vardır ki, kadınlar yaptıkları çorapları burada satarlar. Çorap pazarı salı günü kurulur. Bu pazarda çoraptan başka çorap yapmak için kullanılan iptidaî maddeler de satılır. Çorap pazarında satılan çorapların en göze çarpanı İvrinli nahiyesinde erkekler tarafından örülen çoraplardır. İvrinlinin erkekleri gerek yolda yürürken, gerek evlerinde oturur ve konuşurken hiç durmadan çorap örerler. Bu çoraplara yörük çorabı denir ki bunlar kalın ve mukavemetlidir, bu çoraplardan su geçmez. Ova köyleri ahalisi yörük çorabını daha fazla kullanırlar. Yörük çorabı dize kadardır, onun için bunlara dizlik çorabı da derler.

9 — Balıkesirde kullanılan gün isimleri şunlardır:

Cuma:	Cuma
Cumartesi:	Cumartesi
Pazar:	Gireyi
Pazartesi:	Yolcu
Salı	Pazar
Çarşamba:	Dabak pazarı
Perşembe:	Cuma akşamı

10 — Pazar dünyanın kurulduğu gündür. Pazartesi hayırlı, salı günü uğursuz itibar olunur. Fakat salı günü tamamen uğursuz değildir.Günün bir saati vardır ki,o saatte iş, görmek uğur getirmez. Çarşamba iş perşenbe ve cuma hayır günleridir. Cuma günü öğle vakti uyunmaz, uyuyan uykudan deli olarak kalkar

11 — Balıkesirde salı gününe ait şöyle bir hikâye naklolunur: Vaktile bir karı koca varmış. Birgün kocası karısına demiş ki:

— Yarın ben filan köye gideceğim, işlerim var, iki üç gün gelmezsem merak etme. Bunun üzerine adam, akşam üzeri yola çıkmış. Gideceği köyün mezarlığı hem yol üstünde, hem de köyden epey uzak imiş. Adam oraya gidinciye kadar yorulmuş. Esasen de gece olduğundan mezarlıkta yatmağa ve sabahleyin köye gitmeğe karar vermiş. Bunun üzerine mezarlığın içine dalarak bir mezarın üstüne başını koyup yatmış. Biraz sonra mezardan bir ses işitmiş. Dıkkat edınce anlamış ki, iki ölü arasında şöyle bir konuşma oluyor:

— Komşu haberin var mı? yarın bize misafir geliyor.

— Gelen kim?

— . . . . Ağanın [mezarlıkta yatan adamın ismıni söyliyerek] karısı yarın eceli kaza ile ölüp gelecek.

— Nasıl ölecek?

— Yarın malumya salı, kalkıp çamaşır yıkayacak. Çamaşırları asarken damdan düşüp ölecek.

Mezarlıkta yatan adam bunu işidince aklı başından gitmiş, hemen oradan kalkıp köye gitmekten vazgeçerek doğru evine gelmiş. Kapıyı çalıp içeri girince görmüş ki filhakika karısı çamaşır yıkamağa hazırlanıyor. Karısı:

— Ne çabuk geldin yahu, haniya köyde birkaç gün kalacaktın, demiş. Adam, tabiatile mezarlıkta işittiklerini saklıyarak şöyle cevap vermiş.

— İşim çabuk bitti, nafile köyde oturmak istemedim, eve döndüm, sen ne yapıyorsun?

— Çamaşır yıkayacağım.

— Yok vazgeç, ben bugün evdeyim, istirahat edeceğim. Çamaşırı yarın yıkarsın.

Adam bunu söylemekle beraber biraz oturunca canı sıkılmış, sokağa çıkmış, kocası gidince karısı ocağı söndürmeğe gitmiş, birde bakmış ki su ısınmış, hemen kocam nereden anlıyacak diye çamaşır yıkamağa başlamış. Tam bu sırada kapıya bir fakir gelerek ekmek istemiş. Kadın o sabah ekmek yapıp fırına koymuş imiş. Fakire:

— Ekmek daha fırında, pişmedi, istersen hamur vereyim diyerek bir mıkdar hamur vermiş.

Biraz sonra bir fakir daha gelmiş, yine ekmek istemiş, kadın ona da;

— Ekmek daha iyi pişmedi, istersen hamur vereyim diyerek bir somun vermiş.

Bir müddet sonra üçüncü bir fakir gelerek yine ekmek istemiş. Furundaki ekmekler de bu sırada pişmiş. Kadın sıcak bir somon vererek üçüncü fakiri de savmış. Fakirlerin hepsi giderlerken «Allah kazadan, beladan saklasın» diye dua etmişler. Kadın çamaşıra devam etmiş, işini bitirmiş. Akşam üzeri kocası gelince görmüş ki çamaşır yıkanmış fakat karısı sağ. Karısına sormuş:

— Çamaşır mı yıkadın?

— Evet, seni gidince suyu ısınmış buldum, çamaşırı yıkadım.

Adam karısına birşey söylememekle beraber işi merak etmiş, tekrar mezarlığa giderek evvelce üzerinde yattığı mezar üstünde tekrar yatmış. Bu defa şunları işitmiş:

— Komşu hani bize misafir gelecek diyordun, gelmedi, niçin acaba?

— Hakikaten gelecekti, fakat gelecek kadın bugün üç hayır işledi, üç fakirin karnını doyurdu, onlar da kadına dua ettiler, Allah dualarını kabul etti, kadın, eceli kaza ile ölmekten kurtuldu.

Adam bunları işidince tekrar evine gelmiş, duyduklarını karısına anlatarak bir daha salı günü çamaşır yıkamamasını söylemeş.

Mehmet Halit

CİNLER VE PERİLER

Her tarafta olduğu gibi, Sinop ve muhıtinde de, cin ve periler hakkında efsanevî bir takım telakkiler ve hikâyeler mevcuttur.

Burada, cin ve periye (bicik) denilmektedir. Bunlar, cinsiyet itibarile ikiye ayrılmaktadır. Cin erkek, peri de kadındır. Peri kızları gayet güzelmiş.

Cin ve peri (beniâdem) e çok

musallat olduklarından ve alelhusus insanı kendilerine karıştırarak deli ettiklerinden halk bunların şerrinden korkar ve isimleri (iyi saatta olsunlar) diye anılır. Cinler, ekseriyetle beniâdemin güzel kız ve kadınlarını, periler de güzel delikanlı ve erkeklerini, hassatan mavi gözlülerini, zaptederlermiş.

Bunların, insanları zaptetmesi alelekser geceleyin üzerlerine uğramak meselâ, nısfılleyilden sonra kuyu başında çamaşır yıkamak, çirkef üzerinde yatan siyah bir köpeğin üstüne düşmek suretile izah olunmaktadır. Bu gibi hadiselerle, bunlar insanı gafil avlarlar, çarpar ve zaptederlermiş.

Cin ve periler hakkındaki bütün telakkiler ekseriyetle onlara yakayı kaptırarak (karıştığı)nı veya (derin hocalar) ın okuma kuvvetile bunları, hatta azılılarını bile, kendilerine ramettiklerini iddia edenlerden menkuldur. Binaenaleyh, bu gibilere göre (cin ve peri) müşahhas birer varlıktır.

Vaktile, bunlara karışmış fakat, derin bir hocanın okumasile yakayı kurtarmış bir hanım bize (cin ve perilerin cüce boylu ve erkekli dişili birer mahluk olduğunu genç iken, loğusa döşeğinde bunların kendisini zaptederek deli gibi ettiklerini, çok geceler hamam külhanında cinlerle beraber çalı çırpı toplıyarak yemek pişirip yediklerini, düğünlerine iştirak ettiğini, kendini zapteden cinin, yüksek oda penceresinden kendisini her gece, muntazaman gelerek, dışarıya çağırdığını, gitmeğe teşebbüs ettiğini fakat yanındakilerin tutarak bırakmadığını) pek samimî bir kanaatle anlatmıştır.

Halk arasında, cin ve periler hakkında geniş bir çerçeve içinde, mustakil bir monografi halinde mütalaa edilecek kadar mebzul telâkki ve itikatlar mevcuttur.

Halk, cin ve perilere bir mekân da izah etmektedir. Bunlar, kül ve çöplüklerde, hamam külhanlarında, saçaklar altında, çeşme önlerinde, hatta evlerin kapı arkalarında da bulunurlarmış. Binaenaleyh, bu gibi yerlere, bilhassa akşam ezanından sonra, aptes edenleri, sıcak ve çirkefli su dökenleri çarpar, zaptederlermiş.

Gerze kazasının Şeyhli köyünden Satılmış oğlu Yazıcı Mehmet'e ait eski bir yazmada peri adlarına, bulundukları yerlere ve bunlara karşı verilen muskalara dair uzun boylu malûmat mukayyettir. Binaenaleyh, kitabî bir malûmat olsa da bu bapta bir fikir vermesi noktai nazarından oradaki malûmatı hulasatan kaydı münasip gördük.

Bap ikinci : peri adı (Hişanuhi) dir.[1] Sular kenarında, virane mahalde bulunur.

Bap üçüncü : peri adı (Cabir ibni Merdan) dır. Viran mahalde ve değirmende bulunur. İnsanı karnından sancı gibi tutar.

Bap pördüncü : peri adı (Meymun ibni Zengi)dir. Virane yerler-

[1] Birinci peri adı mukayyet değildir.

de bulunur ve kiliselerde incil okur. Sıtma gibi zahmet eder.

Bap beşinci : peri adı (Haksah ibni Taymuz)dur. Sarp dağlarda ve ağaç diplerinde olur. Kara it gibi zahmet eder.

Bap altıncı : peri adı (Derşuz ibni Merşuz) dur. Yol aralarında olur. Humma gibi tutar, karın ve kasığı şişirir.

Bap yedinci: peri adı (Rabi ibni Zeyyat)dır. Virane mahalde ve kapı arkasında olur. Kasıkdan tutar.

Bap sekizinci: peri adı (Yemhur ibni Cezan) dır. Deniz, göl ve kapı kenarlarında olur. Tuttuğunun vucudü soğuk olur, yüzü ve gözü şişer.

Bap dokuzuncu: peri adı (Kara kaş ibni Vesvas)tır. Virane mahalde ve kapı arkasında olur. Kasıktan tutar.

Bap onuncu: peri adı (Bülbüle ibni Kızban) dır. Viranelerde ve yol aralarında olur. Cümle âzalarından tutar.

Bap on birinci: peri adı (Keşkâtur ibni Keşibaş)tır. Virane içinde, kapı arkasında olur. İki küreğinden tutar.

Bap on ikinci: peri adı (Şeşzar ibni Şeman) dır. Sarp dağlarda ve ağaç diplerinde olur. Kara it misillü zahmet eder. Vucudün kılları diken gibi olur.

Cincilik, hüddam çağırmak— Pek yakın bir zamana kadar, halk arasında üfürükçülüğü sanat ittihaz etmiş (nefesinin keskinliği)tecrübe olunmuş ve bu itibarla (derin hoca) unvanını kazanmış üfürükçüler mevcuttu. Halen pek gizli olarak üfürükçülük yapılmakta ve bu işe de (hüddamcılık) namı verilmektedir. Esası, cin ve perileri bu nevi okuma kuvvetile davet ederek her hangi bir çarpılmışı düzeltmeğe çalışmaktan ibarettir.

Bunun için, küçük ve mavi gözlü bir çocuk bulunur. Hoca ve bu çocuk bir odanın ortasına otururlar. Çocuğun başına yeşil bir bez örtülür. Önlerinde içi su dolu bir tencere bulunur. Hoca, okumağa başlar. Bu esnada çocuk ta mütemadiyen suya bakar. Hoca, okurken birdenbire, çocuğa (geldiler mi?) diye sorar, çocuk da (geldiler!) der. Müteakıben hoca gelenleri (yeşil masatlar, askerler, ordular, kısa kısa adamlar) şeklinde tavsife ve çocuğa da tekrar tekrar sormağa başlar. Çocuğun tastik şeklinde tekerrür eden ifadeleri üzerine, hoca efendi:

— Ha, şimdi yavrum ben onları denize dökeceğim, ateşe atacağım, yakacağım, perişan edeceğim, söylesinler,... oğlu....nı hangisi çarptı, içlerinde şu en önde duran büyük adam mı çarpmış yavrum, der. Çocuk da evetle mukabele eder. Hoca, kerameti kendinden menkul olmak üzere hastayı çarpan cini de tayin etmiş olur. Derhal ayağa kalkar, bir muska yazar, bu muska yedi arşın (gök bez)e sarılır. Muşamba ile örtülür, hastanın boynuna takılır. Müteakıben hastayı

okur, üfler ve bazı tavsiyelerde bulunur.

Cadı, hortlak ve çarşamba karısı — Mahallî telakkiye göre bunların her üçü de bilhassa geceleri dolaşan ve insanlara zarar veren, korkunç şekillerde görünen birer şahsiyettirler. Cadı, insanlar arasında yaşayan ve sihirle harikulâde işler gören ihtiyar kadınlar olmak üzere telakki ve şu şekilde izah edilmektedir. Evvelce bütün ihtiyar kadınlar sihirbazmışlar. Bunların kendilerine mahsus birer küpü varmış. Kızdıkları insanı, kendilerine fenalık yapan her kesi akşam sularında dağ başlarına götürür bırakırlarmış. Bunlar küpe biner ve elinde yılandan bir kamçı olduğu halde korkunç bir seda ile küple havalanır giderlermiş. Bu gün, insanlar (cin fikirli) olmuşlar, artık sihirin kuvveti kalmamaş.

Şu izahata göre, cadı daha ziyade geceleri mezardan çıkarak korkunç bir şekilde dolaşan bir hayal demek olmayıp bilakis sihir ve afsunla insanları tethiş eden (sihirbaz acuze kadınlar) demek olduğu anlaşılmaktadır.

Hortlağa gelince; öldüğü zaman üzerinden bir kedi atlıyan ve şu suretle (hortlak) olan insanların, geceleri muhtelif kıyafetlere girerek, bilhassa ev içinde insanları korkutan, hatta boğazlıyan ruhu ve bazan da bizzat kendisi olmak üzere telakki edilmektedir. Buna dair de epeyce mitolojik hikâyeler vardır.

Çarşamba karısı ise, kezalik fena bir ölünün ruhu şeklinde telakki edilmektedir. Bilhassa (çarşamba geceleri) gezermiş. Bir köylü kadının anlattığına göre, bir çarşamba gecesi iplik iğiren bir kadının çıkrık ve örekesindeki ipliği (çarşamba karısı) yakmış, külетmiş. Elan, köylerde çarşamba gecesi iş yapmaktan şiddetle çekinilir.

Mehmet Şakir

Isparta bir halı memleketidir. Ispartalılar halıcılığa ehemmiyet verdikleri için bu sanat gerek Isparta şehrinde, gerek Isparta mülhakatını teşkil eden Keçiborlu, Atabey nahiyelerile, Eğirdir, Uluborlu, Yalvaç kazalarında inkişaf etmiştir. Halıcılık Ispartaya bundan yarım asır evvel girmiş olmasına rağmen Ispartada dokunan halılar güzellik, dayanıklık, sadelik noktasından Türkiyenin başka yerlerinde dokunan halılardan daha çok mükemmeldir.

Ispartaya halıcılığı bu gün yaşamakta olan Ispartalı Etirelli zade Mehmet efendi isminde doksan yaşında bir ihtiyar sokmuştur. Yarım asır zarfında Isparta halıcılığı bütün dünyada, Almanya, Amerika, İngilterede büyük bir şöhret kazanmıştır. Umumî harbin başlangıcına kadar İspartada çalışan halı tezgâhlarının sayısı dört bin kadardı. Bilhassa yerli rumlar bu işte çok ileri gitmişlerdi. Umumî hrap ve

rumların mübadeleye tâbi oluşu İsparta halıcılığını ilkin biraz sarsar gibi oldu. Fakat Cümhuriyet idaresinin sanata verdiği inkişaf ve halka gösterdiği kolaylıklarla Isparta-da halıcılık yeniden canlandı. Bugün İspartada biri yabancı olmak üzre yedi halı şirketi vardır. Bütün bu şirketlerin elinde bine yakın tezgâh vardır. Bundan başka iki yüz yetmiş beş bin lira sermaye ile kurulmuş bir halı iplik fabrikası vardır. Bu fabrika günde 450-600 kilo «ılme» yani halı ipliği çıkarmaktadır. İlmelerin yüz metrosu 12-15 dirhem gelenler halıcılıkta çok makbuldür.

Ispartada halıcılıkla kadınlar uğraşır, hemen her evde bir veya birkaç tezgâh bulunur. Halı tezgâhında halısına göre birden beş altıya kadar kadın çalışır. Bir tezgâh vasatî olarak 30-40 liraya çıkar. Bu tezgâhlar bazan kadınların olabilir, bazan da halı şirketleri tarafından yapılır.

Bir halıcı kadın günde sekiz saat çalışmak şartile 30-50 kuruş kazanır. Halılar düğüm esası üzerine yapılır ve çok defa 7-13 düğüm bir para olarak hesaplanır.

Ispartada taban halıcılığı, yani döşemelere, odalara, büyük salonlara serilen halılar ileri gitmiştir. Bununla beraber sandalya, koltuk halıcılığı ve halıları da vardır. Amerikada en ziyade makbul sayılan halı Isparta kalitesidir. Halıcılıkta kalite demek halının cinsi, nevi, yapılış tarzı demektir.

Halıcılık bilhassa «Model» işidir. Isparta halılarının modeli Amerika, İngiltereden geldiği gibi yerli tezyinat ta esas tutularak halılar da işlenir ve Ispartada her halı şirketinin servet ve iş genişliğine göre bir model hanesi ve model ressamlari bulunur. Modelcilik halıcılığın ruhu demektir. Bu gün Isparta halıcılığında muteber halı modeli zemini fazla mavili ve çiçekli modellerdir. Yakın vakitlere kadar göbekli halılar makbul sayılırdı.

Ispartada iktisadî buhrandan evvel senede 120-150 bin arşın kadar halı dokunur, halının bir arşın murabbaı da 5-15 lira arasında satılırdı. Bilhassa düğümleri sık ve ince halıların fiatları diğer halılardan daha bahalıdır. Eskiden halıcılık zevk ve keyf meselesi idi. Bir halı bir sanatkârı aylarca uğraştırırdı. Fakat bugün halıcılık ta bir ticaret meselesi haline geldiği için eski nefasetle halılar yapılmıyor, kök boyacılığın ortadan kalkması sanayiin, modelciliğin ileri gidişi halıyı bugün her kes tarafından kullanılır hale getirmiştir. Isparta halıcılığı sanat noktasından Acem halıcılığına yaklaşmış, bazı hususta onu bile geçmiştir. Isparta halıcılığı teknik noktasından da Yunan halıcılığından çok ileridir.

Halıda kullanılan maddeler:

1 — Halı işçisi ve ustası.
2 — Halı tezgâhı.
3 — Her nevi atkı, ilme ip.
4 — Tezgâhaletleri.
5 — Model.

Halı tezgâhı ve aletleri :

Tezgâhlar evlerde kurulur. Dört direk birbirine geçirilerek mustatil veya murabba bir halı tezgâhı meydana gelir. Tezgâhın önünde işleyenlerin oturması için yer bubulunur. Bunun içindir ki tezgâhın işlenecek yeri yerden yarım arşın kadar yüksekte bulunur.

Tezgâhta halıcıya lazım olan âletler şunlardır:

1 — Kirkit: atkının iyice oturması için kullanılan halı tarağı.

2 — Varan gelen: uzun halı dilmesi «direği» olup tezgâhın üstünde bulunur. Üzerinde kücü örülür.

3 — Kücü: halıyı örmek için kullanılan iptir. Bu varan gelen üzerindedir. Kücü ile atkı atmak ve per almak için ağızlık «kenar ipi» açılır. Kalın iplikler kücü arasından geçerek atkı olur. Buna oturması için kirkitle vurulur, sonra fazla gelen ipler makasla kesilir.

4 — Makas: bildiğimiz şekilde olup ağzı daha büyüktür.

5 — Balle demiri: tezgâhın altındaki direğe dolanmış olan halıyı kımıldatmamak için bu direğe geçirilmiş bir metre uzunluğunda bir demirdir. Bir ucunda halka vardır. Bu demir bir taraftan direğe, diğer taraftan da halı makinesine iple bağlanır. Halı işlenip yükseldikçe balle demiri sökülür, makine çıkarılır, halı dürüldükten sonra balle demiri tekrar direğe sokulur ve iple makineye bağlanır.

6 — Halı makinesi: Demir bir makara olup ipi germek için kullanılır ve tezgâhın sağ tarafında bulunur. Makaranın bir ucu balle demirine bağlı olur.

7 — Model-Kanva: halının ne şekilde yapılacağını gösterir ki halı işliyen kadınlar buna bakarak işlerler.

8 — Gülücen: halı iplerini sarmak için tahtadan yapılmış bir alettir

Halıda kullanılan ipler:

Direzi: sıkı bükülür, beyaz iptir. 4 5 milimetre kalınlığındadır.

Atkı: beş altı kat olarak bükülmüş pamuk ipliği olup beyazdır, direzinin arasına geçirilir.

İlme: renkli yünden yapılmış ince iplerdir. Halılar bu ilmelerle dokunur. Halı dokumakta esas düğüm olup bir santimetre murabbaı için kabul edilen duğüm 28-30dur. Bu esasa «Rup» derler. Halıya kaç atkı atıldığını ölçmek için tenekeden yapılmış bu Ruplar kullanılır. Halı dokuyanlar paralarını bu esas üzerine alırlar, halı satışlarında da esas arşın murabbaıdır. Bir halının kaç arşın olduğu anlaşılmak için daima en ve boyunun ölçüsü birlikte söylenir.

Halı iplerini boyamak için kullanılan madenî boyanın adına Alizerin derler. Halıyı kadınlar yaparlar, ilk işe gün doğmadan başlanılır ve tezgâhta yalancı bir kimsenin olmamasına dikkat edilir. Halı dokunurken bazı maniler ve türküler de söylenir. Halıya başlamadan evvel büyüklüğüne göre ipler çözülür ve tezgâha takılır. Bu ipler

ÂŞIK KEREM'İN ŞİİRLERİ

Şu karşıki yüce dağlar
Acep bizim dağlar mı ola
Ak pürçekli benim atam
Oğul der de ağlar mı ola.

Kâbeden gelir hacılar
Yürekte çoktur acılar
Evdeki çifte bacılar
Kardeş der de ağlar mı ola.

Yol üstünde biten otlar
Her gelen biri öğütler
Kavım kardeş koç yiğitler
Yoldaş der de ağlar mı ola.

Nedir cürmüm nedir hatam
Nice bir gurbette yanam
Ak sakallı benim atam
Kerem der de ağlor mı ola.

* *

Ne kaçarsın benden hey yüzü mahım
Seni seven var mı benden ziyade
Ruzü şep durmayıp alırsın ahım
Âşıkın ağlatma bundan ziyade.

Bunca yıldır visaline ermedim
Bülbül olup gonca gülün dermedim
Bu cefayı bir güzelde görmedim
Bir zalim var mıdır senden ziyade.

halı bitinceye kadar yetişir. Buna halı çözmek derler. Halı bittikten sonra makasla kenarında bir karış saçak bırakılarak kesilir. Buna halı kesmek derler. Halı bitince işliyenler «helvalık» diye bahşış alırlar.

Halı bittikten sonra yıkanır. Bu suretle halı temizlenmiş ve parlamış olur. İsparta halıları İzmirden yabancı memleketlere gönderilir.

Dağlı oğlu
Hikmet Turhan

Söyle dilber muradını bileyim
Çok ağlattın beni bir dem güleyim
İstersen yoluna kurban olayım
Sana hediyem yok candan ziyade.

Hercai gibisin gülün kokulmaz
Cevredersin hatırcığım yıkılmaz
Kerem der ki mah yüzüne bakılmaz
Aşkı yakar seni nârdan ziyade.

* *

Elâ gözlüm ben bu yerden gidersem
Bir nişan vereyim al kerem eyle
Çok tuz etmek yedik yâr senin ile
Şimdengeru hoşça kal kerem eyle.

Ben gidersem karaları bağlama
Dertli sinem ateş ile dağlama
Ayrılık günüdür sakın ağlama
Gel otur yanıma gel kerem eyle.

İşte gidiyorum görecek misin
Yıkılmış gönlümü yapacak mısın
Hasretin borcunu verecek misin
Genç yaşımda bunu bil kerem eyle.

Dertli Kerem eder var ömür geçir
Elimden bir şerbet anlara içir
Ey yaradan beni havadan uçur
Göreyim Aslı'mı gel kerem eyle.

* *

Turna giderken Mardin'e
Turna yâre selâm söyle
Karlı dağların ardına
Turna yâre selâm söyle.

Turna giderken Aktaş'a
Karlı dağlar aşa aşa
Hem kavıma hem kardaşa
Turna yâre selâm söyle.

Turna giderken güneşe
Yere döşene döşene

Al sana verem nişane
Turna yâre selâm söyle.

Turnam gelirken elinden
Yüce dağların belinden
Dertli Kerem'in halinden
Turna yâre selam söyle.

* *

Keşiş bahçesinde bir güzel gördüm
Aklımı başımdan aldı ne çare
Taramış zülfünü dökmüş yüzüne
Seherde sevdaya saldı ne çare.

Ben de bildim bu bir keşiş kızıdır
Seherlerde çıkmış tan yıldızıdır
Darılmıştır güzel bana küsmüştür
Benim halim bilmezsiniz ne çare.

Hasretlik çektim analar atalar
Bülbül güzel dalında yapar yuvalar
Çar köşenin dilberlerin bakalar
Bulamazlar senin mislin ne çare.

Bir kere sormazsın benim ahvalim
Asla rahmetmedi ol lebi balim
Aşk oduna yaktı beni o zalim
Ateşi serimde kaldı ne çare.

Dertli Kerem eder firkatim kati
Keskindir kılıcı yürüktür atı
Ol Isevî ben Muhammed ümmeti
Hak dinine dönmez ise ne çare.

* *

Gece gündüz zari zari ağlarım
Beni vatanıma gönder ya Rabbî
Bu dünyaya geldim gitmek içindir
Buradan kulunu kurtar yâ Rabbî.

Yâ Rabbi sen sakla gönlümü gamdan
Yetirdim aklımı can çıkmaz tenden
Öldürdüler beni yâr gider elden
Benim halim sana malum ya Rabbî.

Kırk harami çıktı benim önüme
Kıymaktır muradı benim özüme
Kerem edip bakın benim yüzüme
Bir canım var sana kurban yâ Rabbî.

Bu Kerem'i aşk oduna yandırman
Sevdiğim koncayı benden soldurman
Hey ağalar ileride güldürmen
Kalbine merhamet düşür yâ Rabbî.

* *

Salını salını yolun üstüne
Çıkan dilber beni mecnun eyledi
Üsküfün eğdirmiş şahin bakışlım
Bakan dilber beni mecnun eyledi.

Şahin gibi binmek ister atlara
Sinesini sarmak ister yatlara
Âşıkını türlü türlü otlara
Yakan dilber beni mecnun eyledi.

Şahin avın ürküttüler sunalar
Ben korkarım gayri güle konalar
Ak ellere elvan elvan kınalar
Yakan dilber beni mecnun eyledi.

Dertli Kerem eder alıp satamam
Gayri güzellere gönül katamam
Kızıl giymiş diye bühtan edemem
Duran dilber beni mecnun eyledi.

* *

Gider olmuş bu yerlerden
Götürdüler dertli dertli
Terkeylemiş kavım kardaş
Dolaşırlar dertli dertli.

Biz giderken yolumuza
Hata geldi dilimize
Bir cenaze önümüze
Getirirler dertli dertli.

Biraz adam bir araya
Dizilmişler üç sıraya
Yolumuz uğrar oraya
Görüşürler dertli dertli.

Baktım bunların lafına
Sözlerinin hilâfına

Cenazenin etrafına
Birikirler dertli dertli.

Terketmiş kavım kardaşı
Akıtmış gözünden yaşı
Nedir bunun bunda işi
Söyleşirler dertli dertli.

Kimi ağlar kimi güler
Kimisi sakalın yolar
Kimisi göz yaşın siler
Ağlaşırlar dertli dertli.

Bizi bunlar geldi derler
Aslı Han'ım yolda derler
Sofu bizi aldadırlar
Gülüşürler dertli dertli.

Bak şu feleğin işine
Neler getirdi başıma
Çıkmış musalla taşına
Ağlaşırlar dertli dertli.

Kerem Dede der gezerler
Şimdi tabutun düzerler
Gider kabrini kazarlar
Ağlaşırlar dertli dertli.

* *

Eğer gider isen bizim ellere
Sana söyliyeyim dur seher yeli
Bir selâm var göndereyim yârime
Bugün Han Aslı'mı gör seher yeli.

Yakın varıp esme zülfün teline
Nazar kıl ruyunda çifte hâline
Muhabbet namesin kendi eline
Bir tenha düşür de ver seher yeli.

Kerem ele alsak sazları
Hatırıma düştü şirin sözleri
Karadır kaşları elâ gözleri
Sen de muradına er seher yeli.

* *

Şikâyetim vardır çarhı felekten
Aldayı aldayı büktü belimi
Evvel bülbül gibi feryat ederken
Şimdi lâleyledi şirin dilimi.

Yandı ciğerciğim döndü büryan
Aktı çeşmim yaşı döndü ummana
Getirdiler beni ulu divana
Bağladılar ayağımı elimi.

İşimizi bıraktılar yatsuya
Yoktur anam babam yasımı tuta
Kolum bağlı getirdiler çarşuya
Seyirciler karşıladı yolumu.

Kerem Dede koydu başın kazaya
Yâr ile girmedi halvet odaya
Çok şükürler olsun Bari Hüda'ya
Gözüm ile ögrdüm geçti ölümü.

* *

Dur selvi dur sana haber sorayım
Selvi ağacı senin meralin kani
Dinle gel dinle ver benim cevabım
Selvi ağcı senin meralin kani.

Hayal meyal olmuş karşıki dağlar
Hastanın halinden ne bilir sağlar
Döşek melil yastık dahi kan ağlar
Selvi ağacı senin meralın kani.

Doğru söylemezsen kaddin eğilsin
Dilerim Mevlâ'dan belin bükülsün
Çürüsün yaprağın dalın kurusun
Selvi ağcı senin meralin kani.

Dertli Kerem eder yanıp tüterim
Yavrımın peşinde bir gün yiterim
Viran bağda bülbül olup öterim
Selvi ağacı senin meralin kani.

* *

Elâ gözlerine kurban olduğum
Elleri şadedip ağlatma beni
Açıp beyaz göğsün durma karşımda
Şol Aslı'm gelmeden öldürme beni.

Nazlı dilber bakma bana el gibi
Gözümden akıttın kanı sel gibi
Bahçede açılmış gonca gül gibi
Takıp al yanağa soldurma beni.

Sıva ak kolların dola boynuma
Hiç ölüm gelir mi benim aynıma
Bir gececik girsem kuzum koynuna
Sabah oldu deye kaldırma beni.

Ben bir Kerem idim yandım ağladım
Efendimsin deye ben sana geldim
Arayı arayı kız seni buldum
Mevlâ'nın aşkına boş gönderme beni.

* *

Takatim yok felek çekmem cefayı
Bir vefasız yâre düşürdün beni
Ben ağlarım eller sürer safayı
Bülbül gibi zâra düşürdün beni.

Derdim çoktur kimselere diyemem
Elim varıp çeşmim yaşın silemem
Vakıt olur kendi kendim bilemem
Daim ah efkâra düşürdün beni.

Kemliğim var ise başıma gelsin
Beni yârden ayıran Mevlâ'dan bulsun
Gidiyom sevdiğim haberin olsun
Bir söyünmez nâra düşürdün beni.

Kerem der ki derdim oldu ziyade
Alamam gönlümü ey perizade
Güzel senin için kaldım burada
Bir çekilmez kâra düşürdün beni.

* *

Alçaktan yüksekten inen turnalar
Sizde insaf yok mu aldı dert beni
Gece gündüz hayaline yandığım
Mecnun gibi çöle saldı deat beni.

Gurbet elde yüce dağlar aşalı
Ahettikçe kara bağrım taşalı
Ben Aslım'dan ayrı düştüm düşeli
Buldu delik delik deldi dert beni.

Geldi benim ile inat oturdu
Hicran ocağını sineme kurdu
Keskin kılıç ile bağrıma vurdu
Yine bölük bölük etti beni.

Bilmem hayal gibi yoksa duş gibi
Geldi geçti buralardan kış gibi
Sefil Kerem yuvasında kuş gibi
Tuttu birer birer yoldu dert beni.

* *

Kati havadan uçarsın
İndireyim gönül seni
Budak budak gül dalına
Kondurayım gönül seni.

Yüce dağlar yüce olur
Gündüz gider gece olur
Gör ayrılık nice olur
Ayırayım gönül seni.

Yüce dağdan aşırayım
Vatanında şaşırtayım
Gurbet ele düşüreyim
Ağlatayım gönül seni.

Ördeği avlarlar gölde
Şahini beslerler kolda
Bazirgân geçtiği yolda
Çağırayım gönül seni.

Dertli Kerem yüce gelen
Yaz baharı acı gelen
Yarın hasret yüce kılan
Çağırayım gönül seni.

* *

Geldim dost bağına eyledim nazar
Gördüm yârin bahçesinde gül yeri
Ak gerdana dane dane dizilmiş
Aklımı başımdan aldı hâl yeri.

Gece gündüz çağırırım yâ Celil
Kadir Mevlâ'm üstümüze hem delil
Gergefini örtmüş iğnesi melil
Belli yârin gergefinde el yeri.

Arzıhalim yazmadım Aslı dosta
Anın için oldu gönül şikeste
Yastığı kan ağlar yorganı yasta
Döşek cevap eder bende bel yeri.

Kerem'ini atmış yatları tutmuş
Derdini toplayıp derdime katmış
Elâ gözden çağlayıp revan etmiş
İşte dostun yüce dağda sel yeri.

* *

Açıldı lâleler güller
Güzel gider Muş ovası
Güzeller kol kola girmiş
Çıkar gider Muş ovası.

Kara su akar boyunca
Murat suyu gider ince
Dolanır gider yolunca
Uzar gider Muş ovası.

Güz gelince çöker duman
Yaz gelince çayır çimen
Âşıkları eder figan
Yanar gider Muş ovası.

Karşıdaki yüce dağlar
Gönül nehri durmaz çağlar
Kerem Aslı için ağlar
Yakar gider Muş ovası.

* *

Eğlen çoban eğlen haber sorayım
Tutu dillim Kayseri'ye vardı mı
Mecnun oldum varam soram bulayım
Aslı Han'ım Kayseri'ye vardı mı.

Söyle çoban söyle ahım tutasın
Ahırette yâr boynuma bakasın
Aslı bir ermeni kâfir atasın
Aslı Han'ım Kayseri'ye vardı mı.

Karadır kaşları gözü sürmeli
Keten gömlek giyer göğsü düğmeli
Güzeller içre Aslı'yı öğmeli
Aslı Han'ım Kayseri'ye vardı mı.

Dertli Kerem ister Hak'tan yardımı
Mevlâ'm bir kuluna verme derdimi
Aslı göçtü viran koydu yurdumu
Aslı Han'ım Kayseri'ye vardı mı.

* *

Güzelsin yok senin menendin mislin
Boyu servi yanakları al güzel
Huridir aslın melektir neslin
Dişi inci dudakları bal güzel.

Dinle gel sözümü ey saçı sümbül
Ben sana bir gülüm sen bana bülbül
Ya seyyibe ya bakire ya mahlül
Her ne ise benden haber al güzel.

Kerem eder senin kulun olayım
Leylü nehar dost kapında kalayım
Ben de senden muradımı alayım
Sen de benden muradını al güzel.

* *

Gök yüzünde ötüp gelen turnalar
Ötme garip garip gönül şen değil
Sen de bencileyin yârden mi ayrıldın
Ötme garip garip gönül şen değil.

Turna gök yüzünde alay düzersin
Seyyah olup âlemleri gezersin
Sen de benim Han Aslı'ma benzersin
Ötme garip garip gönül şen değil.

Çıkıp gök yüzünde pervaz edersin
İner yer yüzünde cevlân eylersin
Benim derdime bin dert katarsın
Ötme garip garip gönül şen değil.

Kerem eder benim namus ârımı
Yoluna harcettın olan varımı
Acep görür müyüm nazlı yârimi
Ötme garip garip gönül şen değil.

* *

Âlemde gurbete çıktım çıkalı
Ağladın ruzü şep gülmedin gönül
Narı firkat ile bağrım yakalı
Bir lahza göz yaşın silmedin gönül.

Gam çekme her kişi ettiğin bulur
Bu fani dünya kimseye mi kalur
Dost sandığın kimse düşmanın olur
Sen kendine bir dost bulmadın gönül.

Dost deyu her kese sırrın açarsın
Olur olmazlara gevher saçarsın
Mesti müdam olup daim içersin
Kimseden nasihat almadın gönül.

* *

Âşık ne sorarsın benim hâlimi
Yârden ayrılalı şenolmaz gönül
Leylâ'sın aldırmış Mecnun'a döndüm
Giyince hırkayı tac olur gönül.

Bir dem seyyah olur kılıç kuşanır
Bir dem türap olur yere döşenir
Bir dem Hak'tan korku çeker utanır
Bir dem padişahtan yüce olur gönül.

Bir dem gölde biter kargı kamıştır
Bir dem bahçelerde türlü yemiştir
Bir dem altın olur bir dem gümüştür
Bir dem paslanır da tunç olur gönül.

Bir dem yayan yürür bir dem atlanır
Bir dem şekerlenir bir dem tatlanır
Bir dem olur her cefaya katlanır
Bir dem zehirlerden acı olur gönül.

Bir dem abdal olur girer şallara
Bir dem tellâl olup düşer dillere
Bir dem rahî olup gider yollara
Bir dem geçenlerden bacalır gönül.

Kerem eder nihayete erilmez
Araba at yorulur gönül yorulmaz
Gönül bir sırça saraydır sine sarılmaz
Güzel sarması da güçolur gönül.

* *

Silkinip boynun uzatma
Turna ben avcı değilim
Irak yolları gözetme
Turna ben avcı değilm.

Yolcuyum kendi halbimde
Dervişin kendi yolumda
Şahinim yoktur kolumda
Turna ben avcı değilim.

Abdalım seni neylerim
Hemen ben seyran ederim
İnan yalancı değilim
Turna ben avcı değilim.

Hep havalanmış turnalar
Ahımdan yarılır yerler
Bana dertli Kerem derler
Giderim kalıcı değilim.

* *

Didelerim doldu kanla
Arttı derdim yârim benim
Kime arzedem halimi
Nice olur halim benim.

Kimi molla kimi hacı
Cümlemiz Hak'ka duacı
Efendim getir ilacı
Merhemsizdir yaram benim.

Uğrun deli gönül uğrun
Aşk deler âşıkın bağrın
Tenhalarda uğrun uğrun
Ağlamaktır kârım benim.

Sevdim bir kanlı zalimi
Elinden çekticeğimi
Sofu'ya sor sen halimi
Aslı seven Kerem benim.

* *

Medet medet âlemleri yaradan
Başa bir hal geldi çekip giderim
Yeni duydum gurbet elin halini
Gözümden yaşlar döküp giderim.

Nerden gider olduk bu düz ovadan
Kavım kardaş unutmasın duadan
Yavru şahin uçurmuşum yuvadan
Şimdi daldan dala konup giderim.

Felek beğenmedi benim tutumum
Arşa direk direk oldu tütünüm
Gün doğmaz alnına öksüz yetimin
Uğradığım köyü yakıp giderim.

Bakma mısın şu dağların karına
Kim dayanır benim ahü zarıma
Felek tabancasın urdu serime
Doğrulamam belim büküp giderim.

Dertli Kerem söyler hayalde duşta
Değirmenler döner çeşmin yaşında
Kızıl ırmak idim dağlar başında
Şimdi alçaklarda akıp giderim.

* *

Her kim bana Han Aslı'mı getirse
Han babam yerine bir han eylerim
Divane gönlüme sürur getirse
Yeri vardır serim mihman eylerim.

Yığılsalar bir araya gelseler
Dertlinin halinden bir kez sorsalar
Her kese sevdiğini bulup verseler
Ben han olsam öyle divan eylerim.

Asıldım siyah zülfünün teline
Kara bağrım delik delik deline
Kerem eder Han Aslı'nın yoluna
Bir canın var onu kurban eylerim.

* *

Âlemde yârimi bana verseler
Bu fani dünyada malı neyleyim
Bir imdat olursa Mevlâ'dan olsun
Hak bana yardımcı eli neylerim.

Benim bir derdim var ol bana yeter
Ateşin yanmadan tütünüm tüter
Aslı'nın lebleri bal bana yeter
Arının verdiği balı neylerim.

Dağların başında lâleler biter
Nerde güzel görsem efkârım artar
Aslı'nın ruhleri gül bana yeter
Dikenin verdiği gülü neylerim.

Dertli Kerem eder bilmezem noldum
Aşkına düşeli sarardım soldum
Yitirdim Aslı'mı Mecnun'a döndüm
Doldur ver dolayu lâ'li neylerim.

* *

Erzurum'dan çıktım üç oldu yolum
Ben bu yolun hangisine gideyim
Çağırırım gece gündüz yaradan
Ben bu yolun hangisine gideyim.

O başın kaldırmış dâğın yüzünden
Öpmedim yanağından gözünden
Aslım gitti bulamadım izinden
Ben bu yolun hangisine gideyim.

İlkbaharda atlar çıkar arpaya
Koç yiğitler kendin çeker hırkaya
Bilmem şarka gitti bilmem ki garba
Ben bu yolun hangisine gideyim.

Sofu kardeş nice olur halimiz
Isfahan şehridir bizim elimiz
Bülbül gibi mahzun kaldı gönlümüz
Ben bu yolun hangisine gideyim.

Kerem der bulamadım bilmem merdine
Aslı'm gitti konamadım yurduna
Hey ağalar bir yavrının derdine
Ben bu yolun hangisina gideyim.

* *

Yanarım yanarım tütünüm tütmez
Garibim bu gurbet ellerde kaldım
Yârimin sevdası serimden gitmez
Ağızda söylenen dillerde kaldım.

Bir yârim yoktur ki halimden bile
Ağlayıp ağlayıp göz yaşım sile
Korkarım ki kuşlar üstüme gele
Aşamam dağları ilerde kaldım.

Görür mü gözlerin ol Aslı Han'ı
Yoluna kılmışım feda bu canı
Terkeyledim yâr ile vatanı
Giydirdim hırkayı şallarda kaldım.

Dertli Kerem eder ölemez oldum
Ağlayıp göz yaşım silemez oldum
Ne yana gideyim bilemez oldum
Şimdi sahralarda çöllerde kaldım.

* *

Felek beni bağa bağban eyledi
Dost bağına giremedim ağlarım
Elim ile diktim bağü bostanım
Güllerini deremedim ağlarım.

Ne çok olur bu civarın ceylanı
Kovar avcıları ararlar anı
Ben dahi sevmişim ol Aslı Han'ı
Yâr boynunu saramadım ağlarım.

Kani benim tutu dilli meralim
Yitirdim yârimi yanar ağlarım
Kesildi sabrım kalmadı kararım
Dost halimden bilemedi ağlarım.

Kerem eder dostlar bu ne kem imiş
Ele düğün bayram bana gam imiş
Hercainin edeceği var imiş
İkrarına duramadı ağlarım.

* *

Aşar iken karlı dağın ardına
Han Aslı'm aklıma düştü ağlarım
Hey ağalar dayanam derdine
Han Aslı'm aklıma düştü ağlarım.

Dağlar başı bana daim yurt olur
Dağ başında aslan tilki kurd olur
Bu ayrılık bize yavuz dert olur
Han Aslı'm aklıma düştü ağlarım.

Yüce dağ başında ötüşür kuşlar
Meralin uçuşun kimler görmüşler
Derdimi anlamaz bunda keşişler
Han Aslı'm aklıma düştü ağlarlm.

Ağalar dinleyin sözün ezeli
Güz geldikçe bağlar döker gazeli
Bizi anlamaz bu yerin güzeli
Han Aslı'm aklıma düştü ağlarım.

Dertli Kerem eder bu derdim bitmez
Yârimin sevdası serimden gitmez
Yüz bin öğüt versen biri kâretmez
Han Aslı'm aklıma düştü ağlarım.

* *

Aşıp aşıp karlı dağlar gelirsin
Eğlen turnam eğlen haber sorayım
Bizim yerden ne haberler bilirsin
Eğlen turnam eğlen haber sorayım.

Bizim yerin ırmakları akar mı
Yaz gelince menekşesi kokar mı
Sevdiceğim seyrangâha çıkar mı
Eğlen turnam eğlen haber sorayım.

Bitmez mi ola hiç yemişi bağların
Eksik değil hareketi dağların
Sevdiğimden ayrı düştüm ağlarım
Eğlen turnam eğlen haber sorayım.

Sevdiğimin seyrangâhı nerede
Hak erdire âşıkları murada
Avcı mısın ne gezersin burada
Eğlen turnam eğlen haber sorayım.

Dertli Kerem eder nerden gelirsin
Benim şadolduğum nerden bilirsin
Düşer ölür isem kanlı olursun
Eğlen turnam eğlen haber sorayım.

* *

Yeni bir sevdadır geldi başıma
Gelin helallaşın ben gider oldum
Gelip ya gelmeyip sizi bulmayım
Gelin helallaşın ben gider oldum.

Yüreğimde yanar bunca ateşler
Yâr elinden yine yaralar işler
Gülüp oynadığım kızlar kardeşler
Gelin helallaşın ben gider oldum.

Tuz etmek yediğim kavım kardeşler
Nedir bu feleğin ettiği işler
Gözümden akıttım kan ile yaşlar
Gelin helallaşın ben gider oldum.

Sakın kızlar edepsize varmayın
Aslı'm kaçmış gelir ise koğmayın
Dertli Kerem bundan gitti demeyin
Gelin helallaşın ben gider oldum.

* *

ANADOLUDA SİHİRLİ TAŞLAR

Türkiyenin her yerinde taşlar vasıtasıla fal bakılmakta, hastalar ilâçlanmakta, aruzları olanların muratlarına ermekte gecikmiyeceğine inanılmaktadır.

Pek eski bir Türk âdeti olan sihirli taşlardan ahkâm çıkarmağa ait olan efsaneleri ben de topladım. Bunları aynen takdim ediyorum.[1]

I — **Bursada**: 28-9-926

Akrabamızdan Nuriye H. anlatıyordu: Bursanın Işıklar semtinde Askerî lisenin arkasında Piremir isminde bir Türbe vardır. Buraya muradının hasıl olmasını dileyen kadınlar gider ve türbeden üç ufak taş alırlar. Her kim bu taşları bir hafta kaybetmeden saklıyabilirse o mutlaka muradına nail olur.

II — **Nevşehirde**: 8-5-927

Ortamektep resim muallimi Yaşar B. demişti ki şu kahveci dağının cenup silsilesinde bulunan kaya şubesine memleketin bazı kadınları talilerini denemeğe giderler ve bu taşların delaletile tefeül ederler.

III — **G. Antepte**: 5-11-929

Cingifeli Molla Mehmet efendi dedi ki: kendim tecrübe etmedim, fakat dişlerimin ağrıdığı çok vakitlerde bana tavsiye edilmiş bir diş tedavisi bilirim. Her kim on dane çakmak taşını bir cezvede kaynatır ve o su ile dişlerini gargara ederse bir daha ömründe diş ağrısı görmezmiş.

IV — **Nizipte**: 8-11-929

Süleyman ağadan işittim: Bir çocuğun ilk dişi çıktığı zaman anası yedi çakmak taşile çocuğun dişine yedi gün birer defa hafifçe dokunursa artık o çocuğun dişi ömrünün sonuna kadar ağrı ve noksanlık görmez.

V — **Nizipte**: 10-2-930

Nizipte cümhuriyet mektebinin yakınında ve şarkında eski bir türbe vardır. Yakın zamana kadar bu

---

Şu dünyada üç nesneden korkarım
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm
Hiç birinden asla gönlüm hoş değil
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

Gele gele geldik şu kara taşa
Yazılanlar gelir şu garip başa
Hasret koydu bizi kavım kardaşa
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

Çok Süleyman'ları tahtan indirdi
Nicelerin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

Dertli Kerem eder konduk göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

Sadettin Nüzhet

---

[1] Edebiyat fakültesi mecmuası, C. 4,S.1 fadıl üstat Köprülüzade Fuat Beyin yağmurtaşı ve Halk Bilgisi Derneği Haberleri mecmuasının yıl: 2 Sayı 13 te Caferoğlunun Türklerde Sihrî taş talakkisi adlı makalelerine bakınız.

türbe içinde mevcut olan bir taş, kadınların tefeülüne hâdim oluyordu, hangi adamın duasından sonra o taş terlerse onun muradı hasıl olurmuş.

VI — G. Antepte : 2-1-931

Maarif kalemi mukayyidi Muhtar B. hikâye etti. Antebin şarkı şimalisinde Aydınbaba, kale içinde İmamı Gazalı ve Şıhcan tekkesinde Şıhcan türbelerile Çınarlı mevkiinde vakı Lobaba nam ziyaretler memleket kadınlarının bazıları tarafından âdeta birer murat melikesi halindetelakki olunur. Muradına erüp ermiyeceğini anlamak istiyen her kadın bu türbelerden birine giderek türbenin rutubetli dıvarına küçük bir taşı hızlıca bastırır, taş yapıştığı takdirde muradına ereceğine kanaat ve iman eder.

VII — Antep : 2-1-931

Yine Muhtar B. ilâve ederek dedikı: Antebin Şıh camii adlı mescidinde bir kara taş sütunu vardır. Bu taş mukaddes addedilir ve caminin inşasında bu taşın kendi kendine gelerek oraya dikildiği zannedilir. Kadınlar başı ağrıyan çocuklarını buraya getirerek başlarını taşa temas ettirirler ve sözde derhal baş ağrısı bertaraf olur.

VIII — G. Antep : 4-1-931

Maarif dairesi daktilosu Hatice H. diyor ki: memleketimizde bazı kadınlarda çıkınlar içinde mahfuz kırmızı bir nevi taş vardır. Bu taşın adına korkutaşı denir. Herkim korkarsa bu kırmızı taşı beyaz bir taşa sürterler ve bazı yerleri kızaran beyaz taşı su ile yıkarlar ve o suyu korkan adama içirirler.

IX — G. Antep : 6-1-931

Ahmet B. den öğrendiğime göre Antebin şarkında cunudün dağı denen bir yerde delikli büyük bir kaya vardır, deliğinden ancak bir insan geçebilir. Kadınlar öksüren çocuklarını bu delikten geçirirler. Buradan geçen çocuk öksürükten kurtulmuş farzedilir.

Bazı adamların parmağında kantaşı ile yapılmış yüzükler vardır, bu yüzükler burnu kanıyan bir adamın alnına temas ettirilirse kan derhal durURmuş.

Ali Rıza

ÂŞIK DEVAMÎ

Halk şairlerimizdendir. Sillelidir. Berber Ahmet namında bir adamın oğludur. 1240 tevellütlüdür. Okuyup yazması yoktur. Sanatı desticilik ve çömlekçilik idi.

Sille ufak bir nahiye merkezi olduğundan, burada kendisinden başka sanatkârlar da çok bulunduğundan ilkbaharda havalar ısındıktan sonra memleketinden çıkar, kasımdan sonra gelir, kazanıp getirdiği paraları çoluk, çocuğıyla yer, vaktı geldiğinde tekrar giderdi. Uzak yerlere gittiğinde senelerce gelmez, olduğu yerlerde kışlar, memleketini, evladü avalını, hısım, akra

basını göremez, hasretlik çekerdi. Pek çok koşmaları, destanları, semaîleri, kalenderileri vardır. Çoğunda gurbetten, gariplikten bahseder. Aşağıdaki koşmalar kendisinindir:

Rahmeyleyin benim garip halime
Kalmışım gurbette ararım yoktur
Terkeyledi bülbül konmaz dalıma
Gezerim çöllerde kararım yoktur.

Bir unulmaz derde düştüm ağlarım
Aşk narına ciğerciğim dağlarım
Koyğundur yaralar sargı bağlarım
Merhem edip bana sararım yoktur.

Yazılmış alnımın yazısı kara
Benim bu derdime bulunmaz çare
Gece gündüz düştüm ben ahü zara
Halin nedir deyip soranım yoktur.

Perişan halimden kimse bilmedi
Akan çeşmim yaşın gelip silmedi
Coştu Tuna gibi hiç eksilmedi
Perişan zülüfler dararım yoktur.

Kurtulup bu dertten eyi olamam
O nazlı yâri ben gayrı bulamam
Devamî'yim ben gurbette kalamam
Benim bir kimseye zararım yoktur.

*
* *

Acap nerde gezer ol nazlı yârim
Sağlığını bildiren yok bilen yok
Arşa çıktı benim ahile zarım
Sağlığını bildiren yok bilen yok.

Eğer öldü ise bildirin bana
Rahmedin didemden siz akan kana
Deli gönül arzu çeker vatana
Sağlığını bildiren yok bilen yok.

CİDE'DE DÜĞÜN ÂDETLERİ

Cide'de yapılan düğünlerin dört safhası vardır : söz kesmek, nişan, nikâh, zifaf. İlk iki safhanın muayyen bir merasimi, teamülü yoktur. İkinci safha, yani nişan, eksiyetle ihmal olunur. Bazan nişana lüzum görenler bunu, erkek tarafından gönderilen helvayı kıza yedirmekle temin ediyorlar. En ziyade tetkika şayan, üçüncü, dördüncü safhaya tekaddüm eden merasim ve bu safhalara ait istihzarattır. Düğüne, zifaf gecesinden tam bir hafta evvel «Okuluk» tabir edilen ve içinde (20) dirhem kesme şeker veya (10) dirhem döğülmemiş kahve bulunan renkli, yahut beyaz kâğıttan yapılmış külahları düğüne gelmesi arzu edilenlere dağıtmakla başlanır. Bu külahlar şehirlilerin şık ve zarif davetnamelerine mukabil icat edilmiştir. Düğün haftasının bir ehemmiyeti mahsusası vardır. Hatta günler bile isimlerini değiştirir. Keşkek

Ayrılık insana gör neler eder
Hasretlik ateşi ölümden beter
Haftada bir selam yollasa yeter
Sağlığını bildiren yok bilen yok.

Gözlerim yollarda name gelmedi
Perişan halimden kimse bılmedi
Bu dertli Devamî hiç bir gülmedi
Sağlığını bildiren yok bilen yok.

M. Zeki

günü, güleş günü, hak günü, semet günü gibi isimler alır. Okulukları olan kız ve erkek evine ayrı ayrı ikişer yük odun taşırlar. Düğün evlerinin önü âdeta bir hamam külhanının odun deposu halini alır. Bu odunlar davetlilerin düğün hediyesi ve düğün sahibinin yapacağı masrafın birinci karşılığıdır. Salı gününe kadar odun taşımak devam eder. Salı günü keşkek günüdür. O gün alessabah sureti mahsusada düğüne çağırılan davulcu gelir. Köyün meydanındaki büyük dibekte (Büyük taş havan) davulun temposuna uyan kalın, iri tokmakların muntazam ve muttarit ahengile keşkek dövülmeğe başlanır.(Keşkek ıslatılarak dövüldüğü için kabukları dökülmüş buğdaya ıtlak olunur. Döğülmeden evvelce bol su içinde kaynatılmadığı cihetle bulgurdan ayrılır, çorbası meşhurdur.) O gün akşama doğru uzak köylerdeki davetliler birer birer gelirler. Misafirleri istikbal için köyün meydanında büyük bir ateş yakılır. Her misafir köyün hududuna yaklaşınca hamil olduğu tabanca, mavzer, çifteden birisile bir kuru sıkı atar; geldiğini haber verir. Her silah sesine davulcunun koşması ve misafire refakat ederek ateşin yanına getirmesi lâzımdır. Bazan bir kaç taraftan silah patlar. Davulcu rastgele birisini istıkbale gider. Diğerleri bunu izzeti nefis meselesi telekkı eder, kavga çıkarırlar. Derhal uslular aralarına girer, onları barıştırır. O gece - çarşamba gecesi - misafir azdır. İkram ve izazları düğün sahiplerine aittir.

Ekseriya akşam namazıla yatsı arasında yenilen yemekten sonra ateşin etrafına toplanılır. Köyün yerli halkı da gelerek geniş bir daire teşkil ederler. Ellerinde zil bulunan palyaço kıyafetli bir adam ortaya geçer. Yerli oyunlar (Sepetçioğlu, çiftetelli gibi) oynamaya başlar. Misafirlerden her birisi köçeği şahsı hisabına oynatır. Yüzük oyununu bilirsiniz: beş, on kişi bir daire şeklinde toplanırlar. Şapkalarını önlerine korlar. Birisi bir yüzüğü saklar, diğeri arar. İki taraf olurlar. Kazanan taraf mağlup tarafın bir ziyafetini hak eder. Bebek oyunu Karagözün iptidaî ve pratik bir şeklidir. Bir kişi tarafından oynatılır. Bu oyunu ötedenberi yapmakla maruf bir adam kıyafetini değıştirir; palaspareler giyer. Sağ ve sol ellerini orta parmaklarına muhaddep tarafı elin yarısına müteveccih olmak üzre birer tahta kaşık tatbik eder. Bir bezle, iplikle iyice sarar, bağlar. Badehu şehadet ve yüzük parmaklarını, kafası kaşığın gövdesi teşkil eden bebeğin kolları, baş ve küçük parmaklarını da ayakları vaziyetine sokar. Bu bittikten sonra gelir, etrafı çerçeveleyen kalabalığın boş bıraktığı meydanın ortasına sırt üstü yatar. Davulun gürültüsile hemahenk ve mütevazin olarak kaşıkları biribirine vurur. Aklınca bebekleri kavga ettirir. Bir taraftan ağzile o kavgaya yakışan sözleri mırıldanır. Ta-

maşa edenlerin kahkahaları, yaşalarıla oyuna nihayet verilir.

Çarşamba günü öğleye kadar misafirler tamamlanır. Yine köyün meydanında toplanılır. İlâve edelim ki bu toplananlar hep erkeklerdir. Kadınlar düğün evinde içtima ederler. Yemekten sonra güreş yapılır ve bundan kinaye olarak düğün haftası içinde ki çarşamba günü güreş günü ismini alır. Güreş için evvela müsait bir yer intihap olunur. Pehlivanlar hazırlanır. Kısbetler giyilir, vücutlar yağlanır. Ekseriya bir harman mahalli veya bir (yazı) güreş yeri olarak intihap edilir. Evvela ihtiyarlar bir gurup halinde davulcuyu takip ederek gider yerleşirler. Sonra orta yaşlılara sıra gelir. Yine davulcu alemdar olarak bunları da mahalli mahsusuna sevkeder. Delikanlılar ve çocuklar da aynı minval üzre gelirler.

Güleş mahalline halk toplandıktan sonra davulcu birer birer pehlivanları getirir. Nihayet düğün sahibinin pehlivanlara verilmek üzre getireceği bir dana veya bir keçi ile birer arşınlık dört, beş parça basma da merasimi mahsusa ile mahallerine konulur ve derhal pehlivanlar ortaya çıkar. Davul güleş havası çalar, zurna üfler, pehlivanlar oynaşır. Evvela güreşenler kara güreşçilerdir. Bunlara bir şey verilmez. Bu güreş biter, orta güreşçiler görünür. Bunlar basmaları alırlar. Baş, baş altı isimlerini alan ve en sonra güreşen meşhur ve kuvvetli pehlivanlardır. Bunlara dana veya keçi mev'uttur. En hararetli güleş bunların güleşidir. Nufuz sahibi kimseler tarafından güleş idare edilmezse muhakkak bir kavga çıkar. Güreşler bittikten sonra kalabalık dağılmaz. Yapılacak bir iş daha vardır. Ozamana kadar meydana çıkmayan güvey ile sağdıç birdenbire zuhur ederler. Selam verirler, bir köşede ayakta dururlar. İhtiyarlar arasında beyaz sarığıla göze çarpan köyün imamı onları yanına çağırıncaya kadar vaziyetlerini muhafaza ederler. O aralık bir ufak çocuk peyda olur. Elinde, içinde hazırlanmış kına bulunan bir tas vardır. İmam efendiye götürür, verir. Bunun üzerine imam güveyin sağ elinin baş parmağına kına yakmak ister. Güvey parmağını yumar, açmaz. Derhal bir şey istediği anlaşılır. Babası, dayısı, amcası kimi varsa bir öküz, bir inek veya başka bir şey hediye ederler. Güveyin keyfi yerine gelir. Parmağını imama uzatır. Bu esnada davul ve zurna bu hadiseyi teside çalışır. Kına işi bittikten sonra oradakilerin birer birer elleri öpülür. Yine bir köşede durulur. Fakat bu sefer vaziyet başkadır. Gerek güveyin, gerek sağdıcın omuzlarında kefye dediğimiz rengârenk ipekten yapılmış omuz örtüsü, önlerinde iki ucu boğazlarına bağlanmış diğer uçları ellerinde tutulan peşgirler vardır. «Görüşük» tabir edilen bu vaziyetin manası misafirlerden bara istemektir. Gü-

veyle karabeti bulunan bir adam ortaya fırlar, herkesten para toplamağa ve peşgirlere atmağa başlar. Evvela davulculardan başlanır. Alınan paranın mıktarı söylenmez. Bilâkis mnbalağalandırılır. Parayı toplayan şöyle bagırır: — Filan ağadan (parayı verenin ismini söyler) beşbin kuruş. Allah bereket versin; kutlu kademli olsun.

Erkeklerden para toplamak bitince kadınların içtima mahalline gidilir ve bir kadın para toplamak vazifesini deruhte eder. Aynı suretle para toplanır. Bu suretle düğün sahipleri masraflarına karşı ikinci bir karşılık bulmuş olurlar.

Akşam - perşembe gecesi - düğün köyünde nekadar aile, ev varsa birer tepsi börek yapar hazırlarlar. Davulcu vaktı muayyeni gelince yanına bir kaç kişi alarak evlerden bu tepsileri toplar, içtima mahalline getirir. Misafirlere o akşam verilecek ziyafete köy halkı bu yemeklerile iştirak ederler. Yemeği müteakıp yine davul çalar, zurna üfler, köçek çıkar ve oynar

Oyundan, köçek oynatmaktan kelal geldiği zaman dilsiz oyunu oynanır. Köy eğlenceleri içinde en ziyade hususiyeti bulunan bu oyun dur. Oyun şu şekilde yapılır: bir çok oyunlarda olduğu gibi yine bir ebe vardır. Oyun bunun idaresi altında cereyan eder. Oyuna iştirak edecekler için ebenin bütün hareketlerini, kanuşmadan, itiraz etmeden, bir kelime söylemeden taklit etmek mecburiyeti vardır. Aksi takdirde oyun kaybedilir ve evvelce tespit edilen bir külfete katlanılır. Ebe konuşabilir, her hususta serbesttir, karşısındakileri söyletmek için akla gelmeyecek şeyleri yapar, kaldırır, yatırır soyundurur, giyindirir, seyredenleri de gülmeden kırar, geçirir. Birisi «of, ay artık çok oldun» gibi bir kelime kaçırdımı mesele ve oyun bitmiştir. Oyunun sonunda teveccüh eden külfet te ekseriya çok ağır olduğundan herkes son hadde kadar dişini sıkar, ebenin her hareketini taklit eder. Eğer bir gün yolunuz Cide köylerine uğrarsa sokakta birdenbire peyda olan yalnız çamaşır namile üstlerinde bir iç donu bulunan bir çok insanların biribirlerini kovaladıklarını ve hatta yakın bir yerde havuz veya göl varsa evvela birisinin oraya atıldığını ve diğerlerinin de onu takıp ettiklerini gördüğünüz zaman sakın hayret etmeyiniz; sakın derhal aklınıza bunların tımarhane kaçgını olduğu fikri gelmesin. Bunlar dilsiz oyununun şuursuz aktörleridir.

Perşembe günü hak günüdür. Kız evinde hakkı olan erkek tarafı gelini kendi evine getirmek için bir kafile hazırlar. Bu kafileye hakçılar denir. Erkeğin hakkını almağa bunlar memurdur. Eskiden hakçılar hareket etmeden evvel nikâh kıyılırdı. Gelinin vekilile erkeğin vekili mihri müeccel ve mihri muaccelde mutabık kalmak için karşı karşıya pazarlık ederlerdi. İmam efendinin duası nikâha nihayet

verirdi. Hali hazırda nikâh kanunî usulü veçhile kıyılmaktadır. Gelini erkek evine getirecek arabayı köyün en zengini tertip eder. Mandalarını koşar, hayvanların boyunlarına çan ve boncuk takar. Arabanın üstünü cibinlikle örter. Bir gelin arabası yapar. Arabanın içine kaynana kurulur. Hakçıların refakatinde gelin evine giderler. Bazan gelin evi başka bir köyde ve araba yolu bulunmayan bir semtte olur. Bu takdirde geline at gönderilir. Eğer gelin aynı köyün içinde ise, bir arada yaşayan aynı aile efradından ikisi birbirile evleniyorsa, gelin, güvey amcazadeler, dayızadeler gibi kardeş çocukları ise yine araba hazırlanır ve gelin arabaya bindirilir. Köyün etrafı bir tavaf edilir,Hakcılar gelin evine yaklaşınca gelin evinden bir vaveyla, bir çığlık kopar. Gelin ağlar, anası ağlar, kardeşleri ağlar, gelenler, hakcılar ağlar. O zaman gelini eğlendirmekle meşgul ilahi söyleyen kadınlar erkeğin annesi ağzından ve kız annesi ağzından maniler okurlar. Bu manilere tef ve helaki (çalpara, zil) refakat eder. Geline çarşaf, onun üstüne sarı çuhadan ferace giydirilir. Yüzüne duvak makamına kaim olmak üzre ipekli kalın bir peştemal örtülür: zavallı gelin bu kıyafetin içinde nefes alamayacak bir hale gelir. Bir kaç erkek ve kadının yardımile arabaya veya ata biner ve kafile yola girer. Tef çalarak, ilahî söyliyerek, türkü çağrılarak düğün evine gelinir. Gelin arabadan bir kaç kişinin yardımı ile indirilir ve eline bir ibrik su ve bir sahan dolusu buğday verilir. Gelin güvey evine bereket getirmesi için bir elile suyu döker, bir elile de buğdayı basamaklara saçarak merdiveni çıkar. Gelinin eve girmesile davulcunun vazifesi bitmiştir. Kendisine bol bahşışla yol verilir.

Yatsı namazını müteakıp güvey köy erkeklerinin refakatinde ilahi ile evin kapısına gelir. İmam efendi tarafından bir dua yapılır; izdivacın müteyemmen ve mubarek olması temenni edilir. Herkes âmin demeğe başlayınca güvey bir kaç büyüğün ellerini öper, arkadaşlarının yumruklarından, cılk yumurtalarından kendisini bin bir müşkilatla kurtararak merdivenlere atılır. Güveyi eve getiren kalabalık dağılmaz. Kendilerine şerbet ikram edilir. Biraz beklerler. Bu esnada üst katta bir pencere açılır, bir tetik düşer ve bir tabanca sesi köyün sessizliği içine derin akislerle çınlayarak yayılır. Herkes müsterihane evlerine çekilir. Cuma gününe nerden geldiği anlaşılamayan bir isim veriliyor: Semet günü veya paça diyorlar. Ogün gelini ziyarete bir çok kadınlar gelir. Bir kadın hocası şu suretle dua eder:

— Allah dirlik, düzenlik versin, Yusuf Zeliha muhabbeti versin. Döllü, döşlü olsun, uğurlu, kademli olsun.

Ethem Faik

 TANRIYA ARZUHAL

TANRIYA ARZUHAL

Arapça olarak «âciz kuldan ulu tanrıya» diye başlayan küçük ve hazır arzuhalleri kullanmıyan yer yoktu. Bu arzuhaller bir çok yerlerde yalnız Hıdırellez gecesi, Hıdırellez sabahı verilir. Bazı yerlerde her zaman, her cuma olabilir. Ankara hariç tutulursa her yerde arzuhali tanrıya ulaştıran sudur. Bursada Alişar suyu dedikleri kaynağın avğununa bırakılır. Bunun en güzeli hiç bir vasıta karıştırılmıyan şeklidir. Mektep çocuklarına yazındırılan [1] arzuhalleri genç kızlar, kısır kadınlar, ayrı düşmüş gelinler kendi ellerile dereye salıverirler. Bursada bu arzuhal sunması Molla Fenarî türbedarının eline kalmıştı. Her zaman yanında yüzlerce arzuhal hazırdı. Cuma günleri derdi, muradı olanlar Uludağ'ın şehre en yakın bir sekisi olan Molla Fenarî'ye tırmanır. Türbedardan birer arzuhal satın alırlar. Bu arzuhaller Fenarî'nin mezarına yakın bir gül öbeğinin altına bırakılır, gelecek cumaya kadar orada kalır. Cuma sabahı gelirler, Alişar suyunun ilk çesmesi türbenin önündedir. Şehre doğru çağlayan gibi su yollarıyle dökülen suya arzuhalini bırakır. Kurşun gibi bir hızla arzuhal aşağıya doğru künkler içinde akıp gider. Bu türhedar çok cimri bir herifti. Aşağılarda avğuna bir süzgeç yapar, arzuhalleri avlar, yeniden kullanırdı.

[1] Yazınmak: istinsah etmek.

Ankarada bu arzuhal işi bayağı bir başkalık gösterir. Azuhaller her zaman sunulabileceği gibi suya da lüzum yoktur.

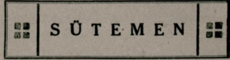
Tekke ve türbelerin seddi üzerine Ankaranın bu arzuhal işine vukuf peyda ettik. Tacettin türbesi seddedilirken hazretin sarığı arası bir kâğıt yığını ile dolu olduğu görüldü.

Dikkatle bu dosya sayılarak, bükülerek, dürülerek o zaman Maaarif Vekâletinde bulunan Hars müdürlüğüne teslim edildi. Evrak birer birer mütalea edilince bunların Tacettin vasıtasıyle Allaha takdim edilmiş arzuhaller olduğu anlaşıldı.

Maarif Vekâletinda saklanmakta olduğu şüphesiz olan bu dosyanın içinden aldığımız bazı örneklerle karilerimizi faydalandıracağız.

Her işte olduğu gibi sade meseleler fıkıhçıların elinde çetinleşir, basit bir ibadet tekellüfler içinde safvetini kaybeder. Rumeli'de annelerin çocuklarına yazındırıp Hıdırellez sabahı bir ırmağın, bir çayın, bir derenin akıntısına bıraktıkları arzuhaller Bnrsa'da bir takım merasime, inhisara kaptırılmış olduğu görülür. Sonra Ankara'da Vilayet makamile yarış eder, belki ondan daha çok istida kabul eder bir şekil almış bulunuyordu. Bu dosyadaki kâğıt parçalarından birisine bakıyoruz: Abdi âciz kulları

Hüseyin imzalı bir arzuhal. Okuyoruz, meğer bu adamcağızın aleyhine bir dava kurulmuş, bundan kolaylıkla ve iyilikle kurtulması için Tacettin hazretlerine istida eyliyor. Diğer bir istida (Tacettin sultan hazretlerine) başlıklıdır. Arzuhal sahibi Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir vilayetlerinden birisine becayiş suretile naklini rica ediyor. Evinden kilimi çalınanlar, çocuğu olmıyanlar, hastası olanlar, boşanmak istiyenler, koca arayanlar, kimi muntazam bir arzuhal şeklinde (sade pula tabi değil), kimi küçük bir pusula halinde Tacettine müracaat ederek arzularının, muratlarının meydana gelmesi için tanrı nezdinde vesatat buyurmasını istirham ediyorlar. Arzuhallerin bir kısmında maksat tasrih edilmiyor, sade (göynümün muradını) diyor. Arzuhal sahiplerinden cimrileri de vardır. Bayağı bir para ile tedarik ettiği arzuhalden azamî istifadeye koyuluyor. Kendi maksadından başka hamişte kerimesinin de muradına delalet ricasında bulunuyor. Arzuhallerdeki kayıtlardan anlaşıldığına göre türbedar efendi yaman bir yol da bulmuş. Muradını hırsla bekliyen müstediye kurbanlar adatıyor. Birer senet mahiyetinde olmak üzre bu adaklar arzuhalin bir tarafında tesbit ediliyor. Eğer murat hasıl olursa bir horoz kurban edeceğim gibi kayıtlar ekseri arzuhallerde görülüyor. Tabiî bu kurbanları türbedara teslim ediyorlardı.

SÜTEMEN

Vaktile bir kadının hiç çocuğu olmazmış. Bir çocuğum olursa onu yirmi yaşına kadar emzireceğim dermiş. Biraz sonra bir erkek çocuğu olmuş. Kadın onu yirmi sene kadar emzirmiş. Adını da Sütemen takar. Çocuk o kadar kuvvetli olmuş ki tuttuğu yeri koparırmış. Mahalle mektebine gitmeğe başlamış, arkadaşlarının neresini tutarsa kopardığı için bir kaç gün içinde çocukların kimi kolsuz, kimi bacaksızbir hale gelimiş. Mahalleden şikâyet etmişler Annesi çocuğun bu halini görünce padişaha gitmiş, işi anlatmiş. Padişah Sütemeni çağırtmış, oğlum seni karşıki dağa göndereceğim, oradan odun yapıp getirecek olursan sana mükâfat vereceğim dermiş. Sütemene bir araba vermiş, yollamış padişahın fikrince bu dağa giden geri gelmezmiş, orada arslan, kaplan varmış, insanı parçalarlarmış. Sütemen doğru dağa gitmiş, arabayi beş dakikada odunla doldurmuş, geleceği sırada bir kaplan görmüş, bunları yakalamış, arabanın gerisine bağlayarak, doğruca padişahın yanın gelmiş. Padişah bunu görünce korkmuş, bu

---

(Tacettin)in kavuğundan çıkardığımız bu dosyanın Halk Bilgisi tetkikleri, aynı zamanda inkılap tarihimiz için kıymetli bir vesikalar hazinesi olduğunda şüphe yoktur.

Hasan Fehmi

nasıl adam diye kuşkulanmış. Oğlum sana biraz para vereyim bu memleketten çık demiş. Sütemen de peki demiş, parayı alarak gurbete çıkmış. Giderken yolda bir seyrek basana rasgelmiş, herifin bir adımı onbeş metre imiş. Sütemen Seyrek basana selâm vermiş, biraz konuşmuşlar arkadaş olmuşlar, yollarına devam etmişler. Bir de bakmışlar ki biri yerin üzerine yatmış, birşeyler dinliyor. Sütemen selamünaleyküm Yerdinleyen demiş, Yerdinleyen selamını almış, konuşmuşlar. Sütemen demiş ki bizimle arkadaş olur musun, Yerdinleyen olurum demiş. Birlikte gitmişler, önlerine Dağdeviren, kök koparan, buz kıran adlı bir adam çıkmış, bununla da arkadaş olmuşlar. Giderken buz kıran ilerde dereyi yutan vardır,fakat onunla arkadaş olmak güçtür demiş. Sütemen o kolay demiş, o sırada dereyi ağzına vermiş bir adam görmüşler. Sütemen bununla selamlaştıktan sonra arkadaş olmak istemiş. Dereyi yutan adam ben de arkadaş arıyorum demiş, hepsi de kendilerini dereyi yutana tanıtmışlar, sanatlarını söylemişler, yola koyulmuşlar. Bir kuyunun başına gelmişler, Sütemen kuyunun içine bakmış, fakat kuyudan ateş gibi bir rüzgâr gelmiş, bu rüzgâr Sütemeni düşündürmüş. Arkadaşlarından seyrek basanı kuyuya indirir, fakat seyrek basan kuyunun ortasına gelince yandım diye bağırmış, Sütemen hemen onu yukarıya çıkarmış, bu sefer Yerdinleyene in bakalım demiş, o da eğer yandım dersem çıkarın diyerek, kuyuya inmiş, fakat kuyunun yarısına gelince yandım diye bağırmış, hemen çekmişler, diğerleri de inememişler. Sütemen yandım desem de, bırakın, dondum desem de bırakın demiş, kuyudan aşağı inmiş. Bir kapı açmış, içinde üç tane güzel kız görmüş, kızlar Süt emeni görünce sen buraya niye geldin, burada yedi başlı bir dev var, seni şimdi yer, ne yapacaksın demişler. Sütemen yedi başlı devin yerini sormuş, kızlar göstermişler ve Sütemene eğer gözleri açıksa uyuyor, kapalı ise uyanıktır demişler. Sütemen devin yanına gitmiş, bakmış ki devin gözleri açık, bir nare ile devi uyandırmış, dev süt emene bir göz atmış, onu yarı beline kadar toprağa gömmüş. Sütemen de bir kılıçta devin kafasını uçurmuş, karşıki duvara çakmış, kızları kuyunun üzerine çıkarmış. En küçüğünü kendi beğenerek almak istemiş, belki seni unuturlar, şu kılları al, biribirine sürtünce yanına iki koyun gelir, biri siyah, biri beyaz, beyaza binersen yer yüzüne çıkarsın, siyaha binersen yerin dibine girersin dermiş, kız kuyudan çıkmış. Sütemeni yer yüzüne çıkarmayı unutmuşlar, Sütemen kızın verdiği kılları biribirine sürmüş, yanına iki koyun gelmiş, dönmeğe başlamış. Sütenen beyaza bineyim derken yanlışlıkla siyaha binince yedi kat yerin dibine gitmiş. Orada gezerken bir kadına rast gelmiş. Ana bana biraz su verdemiş, kadın da ah oğ-

lum bizim bir çeşmemiz var, varama, orada bir dev yatar, her hafta bir adamyer, ondan sonra bize su verir, yarın da padişahın kızını yiyecek, ondan sonra su alacağız dermiş. Sütemen doğruca gitmiş, yol üzerindeki çeşeyi bulmuş, bir de bakmış ki karşıdan davul ile padişahın kızını deve götürüyorlar. Tam çeşmeye yanaşırlarken, Sütemen kızın başında tuttuğu baklava tepsisini almış, yemiş, onlara siz hiç karışmayın demiş. Bunu gören dev de bir yerine iki adam yiyeceğini zannederek, sevinmiş. Sütemeni kendine çekmiş, fakat Sütemen hiç yerinden sarsılmamış. Sütemen okunu aittığı gibi devi devirmiş. Padişahın kızı devin öldüğünü gürünce pek ziyade sevinmiş, hemen elini kana batırarak Sütemenin arkasına damga gibi vurmuş, sevine sevine koşmuş, padişah kızının kaçıp geldiğini zannetmiş, hiddetlenmiş, darılmış, kızcağız keyfiyeti anlatmış. Padişah ertesi gün bütün şehir halkını evinin önünden geçsin diye dellal bağırtmış. Ertesi gün herkes padişahın evinin önünden geçmiş, nihayet Sütemen keloğlan kıyafetinde gelip geçerkenkız babasına işte beni kurtaran bu genç çocuktur demiş, hatta arkasında elimle vurduğum kan lekeside duruyor. Padişah Sütemeni yanına çağırtmış, benden ne dilersin demiş. Sütemen beni yer yüzüne çıkarmanızı dilerim cevabını vermiş. Padişah bundan üç gün vakit istemiş. Sütemen peki diyerek çıkıp gitmiş. Bir ağacın dibine gelmiş, bir de bakmış ki ağacın üzerinde bir kuş yuvası var, kuş yavruları acı acı bağırıyorlar. Sütemen bir yılanın yavruları yemeğe gittiğini görünce yılanı parçalamış ve ufak parçalar yaparak yavrucuklara yemek için dağıtmış, kendi de ağacın dibinde uykuya dalmış. Yavru kuşların anası gelince, yavrularının önünde parça parça etler görerek yavrularının öldürüldüğünü zannetmiş, hemen Sütemenin üzerine yürümüş, fakat yavruları annelerine meseleyi anlatmışlar, kuş da Sütemenin üzerine kanatlarile gölge yapmış. Sütemen biraz sonra uyanmış, kuş benden ne dilersin diyince o da beni yer yüzüne çıkar demiş. Kuş ona biraz et ile süt al demiş, Sütemen kuşun dediklerini almış, yola çıkmışlar. Giderken kuş süt ister süt verirmiş, et ister et verirmiş, nihayet yol azalmış, fakat et te bitmiş. Sütemen bacağından bir parça kesmiş, kuşa vermiş, kuş meseleyi anlamış, eti dilinin altında saklamış. Yer yüzüne çıkınca, Sütemen kalkıp yürüyemezmiş, kuş dilinin altındaki eti çıkarıp yerine yapıştırmış, sütemen de kalkıp arka kadaşlarını arayıp bulmuş. Bir de bakmış ki kanlı pilav pişirmişler, oturup yiyorlar. Yalnız yer dinleyen yemiyor, yiyenler de baygın bir hale gelmişler. Karşıdan padişah bunların üzerine asker göndermiş. Yer dinleyen doksan dokuz demiş, askerin doksan dokuzu ölmüş, bir kişi kalmış.Sağ kalan padişaha haber vermiş, padişah yüz kişilik bir tabur daha göndermiş. Onlar da ölmüş, nihayet baş edemi-

İSTANBULDA DERLENMİŞ ATA SÖZLERİ

Baş tarafı 26 ıncı sayıda

Esirgenen göze çöp batar.

Eski çamlar bardak oldu.

Eski dost düşman olmaz.

Eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağar.

Esmerin tadı var beyazın adı var.

Esnafın karısı kuşluğa kadar aç kalır.

Eşek bile makamla anırır.

Eşek büyüdü semer küçüldü.

Eşek büyümekle tavla başımı olur. (Gaziantep)

Eşekken eşek çamura bir kere çöker. (Gaziantep)

yeceğini anlaryan padişah bunları yanına çağırtmış Sütemene iki şey teklif etmiş: Eğer bunları yaparsan size iki kızımı veririm dermiş. Birinci teklif kavak meydanı gibi bir yemek var, bunları yiyeceksiniz, ikinci şey kızgın bir hamamın içinde yıkanacaksınız. Dereyi yutan arkaş, siz doyurun karnınızı kalanı ben yutarım demiş. Öbürleri doyutuncaya kadar yemişler, kalanı dereyi yutan yutmuş. Sonra kızgın hamamın içine girmişler buz kıran bir bağırmış her taraf buz olmuş, buzl arı kırmağa başlamışlar. Padişaha haber gitmiş, bunları öldürmek kabil olmıyacağını anlıyan padişah kızlarını bunlara vermiş, kırk gün kırk gece düğün yapmışlar, her biri birer kız almışlar. Onlara masal, bizlere sağlık.

***

Eşeği sağlam kazığa bağla sonra tanrıya emanet et.

Eşeğini öğmıyen çarçı olur mu? (Gaziantep)

Eşeğin büyüğü ahırdan çıktı (Gaziantep)

Eşekten doğma katır ne gönül bilir ne hatır.

Eşek (ekşi) üşkü bağımızın kuruğu (Gaziantep)

Eşgin at yemini arttırır.

Et ekmek üstünde yaraşır.

Et kanlı yiğit canlı.

Et tırnaktan ayrılmaz.

Eti senin kemiği benim.

Etle tırnak arasına girilmez.

Etle tırnak araya giren kırnak.

Etek dolusu para gitti

Eteği belinde tirandaz.

Ettin bir hayır tut bacağından ayır.

Etme bulma dünyasıdır bu.

Etme bulursun pişman olursun.

Er isen meydana çık.

Er lokmaesı r kursağında kalmaz.

Er olda baş yar.

Er olan ekmeğini taştan çıkarır.

Er olan meydana çıksın.

Er ölür adı kalır, at ölür meydan kalır.

Erkek arslan arslanda dişi arslan arslan değil mi?

Ergene karı boşamak kolay gelir.

Erken kalkan aldanmaz.

Erken eken erken biçer.
Erenlerin ardı önü bir olur.
Erenlerin sağı solu olmaz.
Erişir menzili maksudune aheste giden
Tiz reftar olanın payine damen dolaşır.
Evvela düşün sonra söyle.
Evvela taam sonra kelam.
Evvela zahmet çeken sonra rahat eder.
Evvela iğneyi kendine sok sonra çuvaldızı ele.
Evveladını dövmiyen dizini döver.
Evladın varsa başında derdin var.
Ev alma komşu al.
Evire çevire elbet birşeye benzer.
Evli evinde köylü köyünde.
Ev sahibinin gezişi misafire faydadır.
Ev sahibinin bir evi var kiracının bin evi.
Ev yıkanın evi olmaz.
Evi ev eden kadındır.
Evdeki pazar çarşıya uymaz.
Evinde rahatı olmıyan dünya cehennemindedir.
Evceğizim evceğizim sen bilirsin halceğizim.
Evlenenle ev yapana Allah yardım eder.
Eyya sana uymazsa sen eyyama uy.
Fani dünyaya kazık mı kakacak?
Fare deliği bin altına.
Fare deliğe sığmamış, kuyruğuna bir de kabak bağlamış.
Fare gibi kaçacak delik arıyor.
Fare geçer yol oldur.
Fatmacığın pazarda işi ne?
Fazla mal göz çıkarmaz.
Felek buya kimine kavun yedirir kimine kelek.
Felek Mustafaya yâr olmadı.
Feleğin germü serdini görmüş.
Fena haber çabuk duyulur.
Fenalık bir kırmızı gömlektir ya yeninden çıkar ya yakasından.
Feryadı ayuka çıkdı.
Firavun gibi sözünden dönmez.
Fırsat elde iken kaçırma.
Fil gibi yedikçe yer, yine doymaz.
Fincan gibi gözleri dışarıya fırlamış.
Fitil fitil burnundan gelsin.
Gailesi başından aşkın.
Gamla kasavet ömür törpüsüdür.
Gamsız kasavetsiz insan olmaz.
Garip kuşun yuvasını Allah yapar.
Garip yeğitin dili kısa, boynu iğri olur.
Garibin dostu olmaz.
Garibin parası pul, karısı dul.
Geceler gebedir, gün doğmadan neler doğar.
Geçen geçti gelene bak.
Geçen sene bir yalan söyler bu yıl kendisi inanır.
Geç olsun güç olmasın.
Geçmişe mazi yenmişe kuzu derler

Geçmiş zaman olur ki hayali cihan diğer.

Geçme namert köprüsünden ko apartsın su seni.

Geçinmeğe gönlü yok ki adını öğrensin

Gelmek senin elinde ama gitmek değil.

Gel demesi kolay ama git demesi güç.

Gelen gideni arattırır.

Gelen gidene rahmet okutur.

Gelen hoş geldi, giden sefa geldi.

Gelen kısmetile gelir.

Gelene git denmez.

Geleceği varsa göreceği de var.

Geldi gittise tahtasına döndü.

Gelmesile gitmesi bir oldu.

Gençlikte ölüm ihtiyarlıkta yoksulluk güçtür.

Gemisini kurtaran kaptandır.

Git kumda oyna, tabanına çöp batmasın.

Giden ağamsa gelen paşam.

Giden gelse deden gelirdi.

Gidip gelmemek var gelip bulmamak var.

Gitti gider dahi gider.

Girmediği bir gerede zındanı kaldı.

Gök yüzünde düğün var deseler kadınlar merdiven kurmağa kalkar.

Gökte ararken yerde bulduk.

Gökten ne yağarda yer kabul etmez.

Gökün muslukları açıldı.

Gölge etme başka ihsan istemem.

Gölgesiz kavak ağacı.

Gölgesinden bile korkar.

Gönül belâ yüz kara âleme olur maskara.

Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz.

Gönül bir sırça saraydır çabuk kırılır.

Gönül kimi severse güzel odur.

Gönül otluğa da konar çöplüğe de.

Gönlü güzü açıldı.

Gönüle gelen başa gelmesin.

Gönlün yazı var kışı var.

Gönlünün arzusuna tâbi.

Görüp görmemezliğe gelir.

Görünen köy kılavuz istemez.

Görünen dağa çabuk varılır.

Görünür görünmez kazadan Allah saklasın.

Görmeyen görmüş güle güle ölmüş.

Kürkü büyük içi boş
Tut kulağından çifte koş.

Götürü pazar mideyi bozar.

Göz değil çıra budağı.

Göz görür gönül çeker.

Göz göre hırsızlık.

Göz görmeyince gönül katlanır.

Göz terazi akıl mizan.

Göz yumup açıncaya kadar fırsat geçer.

Gözü gözüme ilişti.

Gözden sürmeyi çalar.

Gözden ırak olan gönülden de ırak olur.

Gözüm desen gözün çıksın der.

Gözüm sana mı inanayım sözüm sana mı? Gaziantep.

Gözünü budaktan sakınmaz.

Gözünün içine bakar.

Gözleri evinden dışarı fırlamış.

Gözleri velfecri okuyor.

Güçün de güçü var.

Gülü tarife ne hacet ne çiçektir biliriz.

Gülünü seven dikenine katlanır.

Güldükçe güller açılır.

Gülme komşuna gelir başına.

Gümrükten mal kaçırır gibi.

Gün bugün saat bu saat.

Gün doğmadan meşimei şebden neler doğar.

Gün görmez padişahının kızı.

Gün geçer kin geçmez.

Gününü hoş geçirmeğe bak.

Gündüz masal söyliyenin hamamda donu çalınır.

Gündeye giyenin arkası açık kalır.

Güneş balçıkla sıvanmaz.

Güneş gibi meydanda bir iş.

Günahtan kalbi kararmış.

Gürültü istemeyen demirci dükkânına girmez.

Güzel yüzden kırk günde usanılır, güzel huydan kırk yılda usanılmaz.

Güzele bakmak savaptır.

Güzele ne yaraşmaz.

Güzellerin talii çirkin olur.

Güzelden göz çirkinden dert ve belâ eksik olmaz.

Güzelliğe bakma huya bak.

Güvendiğimiz dağlara kar yağdı.

Güvenme varlığa düşersin darlığa.

Güvenme dostuna saman doldurur postuna.

Gurbette öğünmek hamamda türkü söylemeğe benzer.

Ha Ali hoca ha hoca Ali.

Habbeyi kubbe yapar.

Hacı dediğimizin haçı koltuğundan çıktı.

Hacı hacıyı mekkede bulur.

Hacı Ömer kâbeden getirmiş, azımızı çoğa tutsunlar.

Hacı yatmaz gibi.

Haddini bilmiyene bildirirler.

Hafta sekiz gün dokuz.

Hain berhürdar olmaz.

Hak diyen mahrum kalmaz.

Hak söze (hak diyince) akan sular durur.

Haklı hakkından geçmez.

Hâkimsiz hekimsiz yerde oturma.

Halep orda ise arşın burda.

Hali iç güyeyden hallice.

Halden anlıyana can kurban olsun.

Halin nedir demez.

Ham armut gibi boğaza tıkılma.

Ham demir dövülmez.

Hamama giden terler.

Hanım kırarsa kaza, hizmetçi kırarsa kabahat.

Hangi taş katı ise var başını ona vur.

Hangi taşı kaldırsan altından çıkar.

Haram helal ver Allahım.

Haramdan gelen harama gider.

Har vurdu harman savurdu.

Harman sonu dervişlerindir.

Hasım hasma mevlut okumaz.

Hasmın karınca ise kendini merdane tut.

Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir.

Hasmın yüzüne güler.

Hasır altında kaldı.

Hasta çorba komaz tasta.

Hastaya bakmaktan hasta olması iyidir.

Hastaya çorba sorulur mu?

Hastaya yatak mı sorulur?

Hastalık sağlık bizim için.

Hatasız kul olmaz.

Hatır için çiğ tavuk yenir.

Havada bulut sen onu unut.

Hayır iste komşuna hayır gelsin başına.

Haydi bakalım bir dostluk kaldı.

Haydan gelen huya gider.

Hayvan koklaşarak insan söyleşerek anlaşır.

Hayvan ölür semeri insan ölür eseri kalır.

Hazır yemeğe dağlar dayanmaz.

Hazırı sakla hızıra lüzum kalmaz. (Kırklareli)

Halva demesini de bilirim, helva demesini de.

Hekim kimdir, başına gelen.

Her beladan arta kalmış.

Her boyayı boyadık, bir yeşil kaldı.

Her çiçek koklanmaz.

Her deliye bir uslu koymuşlar.

Her derdin bir devası vardır.

Her evde bir deli bizim evde hep deli.

Her fıravunun bir Musası vardır.

Her gördüğün sakallıya baba denmez.

Hergün baklava yense bıkılır.

Hergün bir olmaz.

Hergün çekmekten birgün ölüp kurtulmak iyidir.

Hergün papas pilav yemez.

Her güzelin bir huyu var.

Her güzelin bir kusuru var.

Her horoz kendi çöplüğünde eşinir.

Her işi olüra bağlamalı.

Her işte bir hayır vardır.

Her işin başı sağlık.

Her kafadan bir ses çıkar.

Her kazılan yerden su çıkmaz.

Her koyun kendi bacağından asılır.

Her kuşun eti yenmez.

Her kemalin bir zevali var.

Herkes aklını tellala vermiş yine kendi aklını beğenmiş.

Herkes ana baba evladıdır.

Herkes başına buyruk.

Herkes başından korkar.

Herkes başının çaresine baksın.

Herkes çekdiğini kendi bilir.

Herkes içindekini bilir.

Herkes kendi derdini söyler.

Herkes kendi çukuruna girer.

Herkesi nasıl bilirsin, kendim gibi.

Herkesin arşınına göre bez vermezler.

Herkesin bir delilik damarı vardır.

Herkesin geçdiği köprüden sen de geç.

Herkeşin gönlünde bir arslan yatar.

M. H.